Tamusné Molnár Viktória

A GYAKORLATORIENTÁLT MÚZEUMPEDAGÓGIAI KÉPZÉS A DEBRECENI EGYETEM KÖLCSEY FERENC TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZETÉBEN

Bevezetés

A debreceni tanítóképző Főiskolán a 2007/2008. tanévtől kezdődően folyik múzeumpedagógiai képzés: tanító, kommunikáció- és médiatudomány, illetve informatikus könyvtáros szakon, a Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézetében pedig pedagógia BA szakon hasonló elvek szerint. A minden esetben rendelkezésre álló egy félév alatt természetes, hogy kiemelt szerepet kap a módszertan, benne ötvözve az elméleti és gyakorlati tudnivalókat – azt a fontos célkitűzést szem előtt tartva, hogy annyi módszer kipróbálására kerüljön sor, amennyi csak lehetséges. Mielőtt ennek bemutatása következik, néhány alapelv tisztázása szükségesnek látszik a témán belül.

A múzeumpedagógia vagy más néven múzeumi oktatás leginkább a közművelést szolgálja, így a múzeumpedagógia legfőbb célja a múzeumi anyag megfelelő interpretálása. Napjainkra olyan fontos irányelvek kristályosodtak ki, melyek meghatározzák múzeumok és iskolák együttműködését:

- A Lifelong Learning előtérbe kerülése egy új tanulási struktúra kialakítását teszi szükségessé, amely az ismeretek megtanulása helyett a képességek és készségek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt (1996 – OECD kiáltványa).
- A múzeumok az egész életen át tartó ismeretszerzés kiemelkedő helyszínei lehet(né)nek! Ehhez szemléletváltásra és újszerű múzeumpedagógiai módszerek alkalmazására van szükség. Ennek feltétele, hogy a múzeumok és az iskolák között minél változatosabb, tartalmasabb együttműködések alakuljanak ki, és hangsúlyt kapjanak a szórakoztatva tanító és a tanulva szórakoztató módszerek.
- Látogató- és iskolabarát múzeumokká alakultak, alakulnak a gyűjtemények, ezáltal lehetővé válik átfogó múzeumi programok kifejlesztése valamennyi

korosztály számára, valamint az egész életen át tartó tanulás elvére alapozva új típusú muzeális intézmények létrehozása.
- A hagyományos iskolarendszerben megvalósuló tanárközpontú tanítás helyett egyre inkább a tanulóközpontú oktatás terjedt el. Ezt olyan korszerű módszerek szolgálják leginkább, mint a csoportmunkán és a társak közötti kommunikáción alapuló kooperáció, projektmódszer és a hozzájuk kapcsolódó sikerélmény.

Oktatási és közművelődési EU-s pályázatok: TIOP, TÁMOP, HEFOP, [...]
- A megszokott múzeumi órák helyett hatékony lehetőséget jelent az „iskola a múzeumban" elnevezésű program, vagyis amikor a múzeumi gyűjteményt próbáljuk a tanulóközösség helyébe vinni. Ez különböző motiváló programok segítségével valósítható meg (lásd később).

E fontos irányelvek megvalósításával lehetővé válik a múzeumok és az oktatási intézmények szoros kapcsolata. Természetesen a két intézménytípustól más-más feladatot követel a szakmai együttműködés.

A MÚZEUMI MUNKA SEGÍTÉSE AZ ISKOLAI OKTATÁS ÁLTAL

A múzeum alapvető feladata, hogy minél alaposabb és használhatóbb, minden korosztályra és műveltségi szintre kiterjedő oktatási programokat, segédanyagokat biztosítson a pedagógusok számára, hogy felkészülhessenek, s diákjaikat is felkészíthessék a múzeumlátogatásra, a múzeumi órára, hogy a gyűjtemények a lehető legteljesebben és a lehető legszélesebb körben hasznosuljanak. Fontos a múzeum szerepvállalása a kultúrateremtésben és a kultúraközvetítésben egyaránt. A modern múzeum legyen kulturális központ az adott közösség, város, térség, régió számára!

Az 1970-es évektől kezdődően a múzeumok az odalátogató iskolásoknak élményszerűen igyekeznek bemutatni a gyűjtemények anyagait. Arra törekednek, hogy minél jobban bevigyék az iskolát a múzeumba, és az iskolák is egyre inkább a tanulás és a személyiségfejlesztés eszközének tekintik a múzeumot.

A még hatékonyabb együttműködés feltételei:
- Jelentős beruházások történnek országszerte, melyek a külföldi mintáknak megfelelően interaktív tárlatokat, múzeumokat eredményeznek.
- A fiatalok érdeklődését felkeltő programok kínálatát végzik mind a pedagógusok, mind a múzeumpedagógusok.
- A múzeumi órát az élményszerző tanulás eszközévé kell tenni, ahol a fiatal megfelelő motiváltságot kap és sikerélményhez jut. A múzeum így az élethosszig tartó tanulás folyamatos színtere lesz, ahová a diák családjával, barátaival rendszeresen visszatér.

E gyümölcsöző együttműködés során a módszerek széles választékával valósíthatjuk meg a tanítás céljait, feladatait.

A múzeumi foglalkozások személyiségre gyakorolt pozitív hatásai:
- iskolán kívüli, kötetlenebb program (nonformális és informális tanulás);
- javítja a tanulók kommunikációs képességeit;
- segíti a kooperatív tanulást (interperszonális és kis csoportos munka);
- támogatja a csoportmunkában való részvétel képességének kifejlesztését;
- növeli a tanulás hatásfokát (eredeti tárgy érzékelése);
- hozzájárul az élményközpontú tanuláshoz;
- serkenti a diákok önálló ismeretszerzését;
- a kíváncsiság és a kreatív környezet inspirálja a gyermekeket, így jobb tanulási teljesítményt eredményez.

Mindezek ismeretében elmondható, hogy a múzeumpedagógia céljainak sikeres teljesítése érdekében múzeumnak és iskolának szorosabban együtt kell működnie! Ennek egyik legígéretesebb eszköze a kooperatív technikák alkalmazása az iskolai órákon, illetve múzeumi foglalkozásokon.

A CSOPORTMUNKÁN ALAPULÓ KOOPERATÍV TANULÁS

A kooperatív tanulás olyan kollaboratív tanulási forma, melynek középpontjában a csoportmunka áll. A kooperatív csoportmunka a tanulók együttműködésére, egyéni felelősség vállalására alapuló tevékenységi forma. Kooperatív tanulás történik, ha a diákok kis csoportokban, egy helyen egy jól felépített rendszerben dolgoznak együtt. A diákok megmérettetnek csoportban is és egyéni munkában is.

A kis létszámú csoportokban a tanulók megoszthatják erősségeiket és fejleszthetik gyengébb képességeiket, együttműködési készségüket. Megtanulják a konfliktusok kezelését. A kooperatív tanulás szervezéséhez három dolog szükséges. Először is a diákoknak biztosnak kell lenniük a feladat értelmezésében és megoldásában, viszont kihívásnak is kell érezniük a feladatot. Másodszor a csoportnak elég kicsinek kell lennie ahhoz, hogy mindenki hozzáadhassa a részét a munkához. Harmadszor a feladatot, amin a diákok dolgoznak világosan és jól kell meghatározni.

A kooperatív tanulásban a kiscsoportok sikeres munkájának feltételei:
- a tanulók aktívan részt vegyenek a munkában;
- a tanárok időnként tanulókká, a diákok tanárokká váljanak;
- minden tag kapja meg a tiszteletet;
- a feladat különböző megközelítése megengedett, sőt minden ötlet értéket képvisel;
- a tanulók megtanulják a felmerülő konfliktusok kezelését;
- a tagok építenek a múltban megszerzett tudásukra;
- a célok egyértelműen meghatározottak és vezérfonalul szolgálnak;
- a források keresése, mint például az internet biztosított és hozzáférhető;
- a tanulók érdekeltek a munkájukban.

A kooperatív tanulásnál a tanárnak nagyon fontos előkészítő funkciója van. A csoportok kialakításánál gondosan kell eljárnia, figyelembe kell venni a fejlesztendő kompetenciákat, a munka célját. Az egyéni munkát a csoporton belül megfelelően kell biztosítani. A diákoknak érezniük kell, hogy a munkájuk fontos a csoport teljesítményében. Az együttműködést és az egyéni felelősséget ráhangoló feladatokkal lehet erősíteni. Az órán a tanár egy segítő, facilitátor szerepet tölt be. A diákok kommunikációs lehetőségei bővülnek, a kritikai gondolkodásuk és toleranciájuk jobban fejlődik, mint a hagyományos módszereknél.

A kooperatív tanulás előnyei

A kutatások azt sugallják, hogy ez a tanulási forma pozitívan hat a tananyag mélyebb megértésére, növeli az osztályok általános teljesítményét, javítja az önbecsülést és a diákok elmélyülését az adott témában. A kooperatív tanulás segíti a diákok kreativitásának fejlődését, növeli az aktivitásukat és érdeklődésüket a tanulmányaik iránt. A kollaboratív környezetbe illesztett kis csoportos kooperatív tanulás előnyei:

- A különbözőség megjelenése. A diákok sokféle típusú egyéniséggel dolgoznak együtt, s az együttműködés során lehetőségük van mérlegelni a problémák megoldásának különféle javaslatait. A csoportmunka megengedi a tanulóknak, hogy hozzátegyék a saját kulturális környezetükből származó értékeiket, segítve másokat a különféle nézőpontok megismerésében.
- Az egyéni különbözőségek tudomásul vétele. A kérdés megválaszolásánál a különböző diákoknak más és más lehet a megközelítési szempontja, ezek segíthetik a csoportot a mindenki által érthető, átlátható megoldás keresésében.
- Az együttműködés fejlesztése. A diákok megtanulják a munka során, hogy hogyan viszonyuljanak társaikhoz a jobb munkakapcsolat kialakításának érdekében. Ez jelentős mértékben elősegíti majd a szocializációt.
- Aktív tanulás. Mindenkinek lehetősége van kommunikálni a társaival és a közös tevékenységhez hozzáadni a saját munkáját. A kritikai szemlélet kialakításában is fontos szerepe van a csoportmunkának.
- Többszöri személyes visszajelzés. A különböző diákok több személyes visszajelzéssel szolgálnak az egyénnek a munkájával kapcsolatban. Nagyobb csoportok esetén ez a lehetőség eltűnhet.
- Nagy hatásfokú folyamat.
- A résztvevők megosztják a munkát, segítséget nyújtanak egymásnak.
- Múzeumi szituációkban kifejezetten előnyös:
  - iskolások számára: nem rutinszerű, átfogóbb feladatok, egymáshoz fordulhatnak
  - nem iskolai keretek között: az érkező látogatók vegyes életkorúak, képességűek és műveltségűek (család vagy turisták)
- A kooperatív tanulási stratégia épít a heterogenitásra.
- A múzeumok olyan kiállításokat tervezhetnek, amelyek egyidejűleg több látogatónak biztosítják, hogy együttesen részt vegyenek a kiállítás befogadásában.

- Lubbers (1990) összefoglalta a kooperatív tanulás előnyeit:
  - nem rosszabb hatásfokú az egyéni tanulásnál
  - előnyös olyan szituációkban, ahol három-négy gyermek egymás eredményétől is függően old meg feladatokat:
    - a feladatot feloszthatják egymás között, így a csoport sikere a résztvevőktől függ
    - a konkrét feladat megoldása mellett megtanulhatják azt is, hogyan kell együtt dolgozni, problémákat közösen megoldani, vagyis együttműködni
    - a folyamat nagyobb hatásfokú, ha különböző vélemények találkoznak: kialakulhat a kölcsönös függőség érzete és a kooperáció attitűdje.

A kooperatív tanulás alkalmazása a hatékony múzeumpedagógiai foglalkozások záloga!

A kooperatív tanulás kritikája

Az egyik leggyakoribb kritika a kis csoportos munkával kapcsolatban a túl általános számonkérés lehetősége. Néhány diák kibújhat a munka alól, s megmenekülhet a felelősség elől. Egy másik fontos kritikai észrevétel szerint a csoport tagjait teszi felelőssé ez a munkaforma a társak tanulása miatt. Ez néhány tanuló számára nagy terhet jelenthet.

Csak az alsószintű gondolkodást segíti elő, nem veszi figyelembe azokat a stratégiákat, melyek a magas szintű gondolkodást teszik lehetővé. (Némelyik kooperatív tanulási forma, pl. a dr. Spencer Kagan által kifejlesztett módszerek figyelembe veszik ezeket az észrevételeket és ajánlanak olyan módszereket, melyek kiküszöbölik ezeket a hátrányokat.)

A csoportok munkájának szervezésénél nagyon kell ügyelni arra, hogy mindenkinek legyen olyan önálló feladata, melyet csak ő tud megoldani. Ha a diák úgy érzi, hogy fontos láncszemként vesz részt a munkában, s tőle függ a lánc egyben maradása, akkor képességeinek megfelelően fog részt venni a munkában. Lehetőséget kell adni az egyéni munkára is annak, aki nem szeretne a csoporttal együtt dolgozni. A számonkérés során az egyéni értékelésre figyelni kell. Ezáltal minden diák érdekelt lesz a csoport és a saját munkájában.

Projektpedagógiai ismeretek

A projektfogalom és módszer néhány évtizede van jelen a közfelfogásban – ma már nagy szakirodalma van. Kizárólagosan támogatható forma a nemzetközi (EU) és a hazai pályázati rendszerben, ezért kiemelten fontos mind az iskolai, mind a múzeumi gyakorlatban.

A projekt tervet, tervezést, egy probléma kifejtését jelenti a probléma optimális megoldásáig. Projektek vesznek minket körül a mindennapi életben. Politikusok, szakemberek projektekben gondolkodnak, projektekről beszélnek minden újszerű elképzelés kidolgozása, kivitelezése esetén. A gazdaság újfajta elvárásokat támaszt az oktatással szemben, mivel a vállalatok többségénél a magas szintű tudás megszerzése már önmagában nem elegendő. A döntési képesség és az érzelmi stabilitás elengedhetetlen követelménnyé vált. Ezek fejlesztése csoporttevékenységekben valósítható meg.

A projektpedagógiában a gyerek elsősorban fejlődik, és nem fejlesztik. A projekt tehát olyan tevékenység, amely valamilyen kihívásra épít, röviden olyan tanulásszervezés, melynek középpontjában valamilyen elvégzendő tevékenység áll, és a hangsúlyt az ismeretek megszerzésének folyamatára helyezi. A projekt végére pedig olyan produktumot várunk el, mely lehető legszélesebb vonatkozásban tárja fel az adott gondolatkört. A csoporton belüli feladatok elosztását a személyes szándékok, és képességek határozzák meg. A projektmódszernek megkülönböztető jegye az a nagyfokú szabadság, amelyet a tanuló számára biztosít a célok kiválasztásától, a tervezéstől a feladat végrehajtásának módozatain keresztül egészen az elkészült produktum és tevékenység értékeléséig. A módszer lényegeként kell említenünk azt a sajátosságot is, hogy a tanulást, azaz az ismeretek, jártasságok, szokások elsajátítását indirekt módon kívánja biztosítani.

Elméleti ismeretek meghallgatása és megtanulása helyett a tanulók valami konkrét, kézzelfogható „dolgot" készítenek el. A munka során szükséges elméleti ismereteket maguk tárják fel és osztják meg egymással az egyéni képességek és tehetségek figyelembevételével alakítják az egyes munkafolyamatok elvégzését.

Nyitottsága révén magában hordozza a projekt a kooperativitást. Ha jól működik a csoport, a tagok a feladatot magukénak érzik, és mindent megtesznek a projekt sikeres befejezése érdekében. A tagokban tudatosul a csoport és az egyéni érdek egybeesése. A projektcsoportot az önkéntesség, az azonos cél érdekében végzett tevékenység, a nyitottság jellemzi. Az azonos cél elérésének tudata biztosítja a magas fokú szocializációt. A tevékenység a feladat megoldása közös, de a siker megélése egyéni. Tág teret ad a sikereknek, a tanulási stressz helyére az önbizalom, a magabiztosság lép, mely esetleg újabb cselekvésre ösztönöz. A projektoktatás egyik fontos pillanata a produktummal a nyilvánosság elé lépni. Az osztálytársak a tanárok által való megmérettetés, a dicséretek begyűjtésének lehetősége, az önbizalom növelésének forrása.

A projektpedagógia a kreativitás fejlesztésének egyik legjobb stratégiája. A projektfeladatok során csökkennek a magatartási anomáliák. Segíti az önálló ismeretszerző képesség fejlődését, segítve az élethosszig tartó tanulás iránti igényt. A projektpedagógia felfogásában a tanulás, az örömforrás, az élmény összeegyeztethető fogalmak. A tanulási formák együttes alkalmazásának lehetősége biztosítja a leghatékonyabb és a legtartósabb tanulást. Továbbá az egyén szintjén biztosítja a lehetőséget a tanulásban a szelektivitásra. A projekt tehát nem más, mint valamilyen cél által vezérelt, eredményesen együtt alkotó tevékenység. A módszer azonban nem nélkülözheti a befogadásra, a kommunikációra, az együttműködésre való nyitottságot. A módszert sokféle módon, sok definícióval próbálták már meghatározni,

de egy dologban majdnem mindenki egyetért: ez nemcsak tanulási technika, pedagógiai módszer, hanem a gyerekek nevelésének, személyiségfejlesztésének nagyon hatékony eszköze.

Mint ismeretes, a projektmódszer a közoktatás mellett a felnőttoktatásban is, így a múzeumpedagógiában- és andragógiában is kiválóan alkalmazható és egyre népszerűbb problémamegoldási, tanulási forma. Olyan tanulásszervezés, melynek középpontjában valamilyen elvégzendő tevékenység áll, és a hangsúlyt az ismeretek megszerzésének folyamatára helyezi. A projekt célirányos, értékteremtő, kezdési és befejezési időponttal megjelölt tevékenységek együttese, melyeket csapatmunkában, határidőre és az elfogadott költségvetés keretein belül kell megoldani. A projekt végére olyan produktumot várunk el, ami a lehető legszélesebb vonatkozásban tárja fel az adott gondolatkört. A csoporton belüli feladatok elosztását a személyes szándékok, és képességek határozzák meg. A projektmódszernek megkülönböztető jegye az a nagyfokú szabadság, amelyet a tanuló számára biztosít a célok kiválasztásától, a tervezéstől a feladat végrehajtásának módozatain keresztül egészen az elkészült produktum és tevékenység értékeléséig. A módszer lényegeként kell említenünk azt a sajátosságot is, hogy a tanulást, azaz az ismeretek, jártasságok, szokások elsajátítását indirekt módon kívánja biztosítani.

Miután lezajlott a projekt, feltétlenül sort kell keríteni az értékelésre. Az értékelésnek azonban valójában hármas szempontrendszert kell követnie:

- a produktum szempontjából: mennyire volt elégedett a közönség?
- a tanulás szempontjából: milyen tanulási folyamatok zajlottak le a projekt megvalósítása során?
- a társas kapcsolatok alakulása szempontjából: hogyan tudott együttműködni a csapat, milyen konfliktusok jöttek elő, és hogyan kezelték azokat?

A tanár/múzeumpedagógus a projekten dolgozó csoportokat nem hagyhatja magára. Feladatunk, hogy a munka megfelelő fázisaiban visszajelző, a részeredményeket, a tervezet ütemének megfelelő, haladást értékelő, visszacsatoló szakaszt iktassunk be. A projekten dolgozók nincsenek versenyhelyzetben, hiszen a közös siker érdekében együttműködve kell dolgozniuk.

Múzeumpedagógiai projektet egyedi szolgáltatás, eredmény létrehozása céljából szervezünk, és négy sarkalatos tényező jellemzi:

- egyedi célkitűzés
- határidő
- csapat (emberi erőforrások)
- erőforrások (anyagi, pénzügyi és információs)

A jó projekt jellemzői:

- valós igényre alapul
- reális, megvalósítható
- jól átgondolt
- eredményei minél szélesebb körben hasznosíthatók
- szerezhető hozzá (külső) forrás (támogatás) is!

A PROJEKT SZAKASZAI:

1. előkészítés – tervezés: célmeghatározás, helyzet és problémaelemzés, paraméterek felállítása, döntéshozatal, szerepek meghatározása.
2. kivitelezés – célfigyelés, dokumentálás, információgyűjtés, -adás, koordinálás, szervezés, határidők és költségek figyelése, engedélyezések, döntések, ellenőrzés, kapcsolattartás, teamépítés, visszajelzések értékelése.
3. lezárás – utómunkálatok (elszámolások, köszönőlevelek, zárójelentés, dokumentáció, archiválás), értékelés. (KRAICINÉ 2004: 144–146)

A PROJEKTMÓDSZER ALKALMAZÁSAINAK LÉPÉSEI

A TÉMAVÁLASZTÁS

A projekt klasszikus leírásához tartozik, hogy olyan tevékenység, amit a tanulók szívesen és saját elhatározásból, belsőleg motiválva végeznek. Ebből következik, hogy célszerű a tanulókat bevonni a téma kiválasztásába. Ugyanakkor lényeges, hogy a projekt témája kapcsolódjék a tantervi anyaghoz. Tipikus a kompromisszumos megoldás, amikor a fő témát a tanár határozza meg, a megvalósítás konkrét módját, az altémákat stb. azonban a gyerekekkel közösen alakítják ki.

Mit kell tennünk, ha tisztáztuk a célokat és meghatároztuk a projekt tárgyát is?

Az első feladat a tervezés: a feladatok, felelősök, helyszínek, munkaformák kiválasztása, annak felmérése, hogy mire van szükség.

Milyen eszközökre lesz szükség? (könyvek, internet, eszközök, közlekedési lehetőségek stb.)

FELADATOK KIOSZTÁSA, MUNKACSOPORTOK SZERVEZÉSE

Figyelni kell nagyon arra, hogy olyanok kerüljenek össze, akik várhatóan nagy konfliktusok nélkül tudnak egymással dolgozni. Olyan feladatokat adjunk, amelyet testhezállónak éreznek a gyerekek? Ha belegondolunk, nem elhanyagolható probléma. (A félénk gyereket kíméljük-e meg attól, hogy idegen emberekkel készítsen interjút, vagy éppen egy ilyen feladattal juttassuk sikerélményhez és bátorsághoz.) A döntést minden esetben konkrétan kell meghozni.

IDŐTERV KÉSZÍTÉSE

Az időterv természetesen nem csodaszer, nem minden tervezhető meg tökéletesen, de az is biztos, hogy precíz időterv nélkül sok tévedés és késés adódhat.

A TÉMA FELDOLGOZÁSA

Sokféle módon történhet, akár a hagyományos órakeretben, akár az iskola időkeretén túl. Ez utóbbi alkalmasabb a projektszervezésre, de nem lehetetlen az óra alatti feldolgozás sem, különösen, ha nincs lehetőség másra. Fontos azonban, hogy az iskolán kívül is dolgozzanak.

A legfontosabb azonban az, hogy a munka közös tevékenység legyen, a tanár inkább csak megfigyelőként, segítőként vegyen részt, ne pedig irányítóként.

A projekt olyan munka, ahol a gyerekek hozzáadják saját tapasztalatukat, munkájukat a közöshöz, miközben egymástól is nagyon sokat tanulnak. Az osztályteremben kevéssé aktív gyerekek kitűnhetnek ügyességükkel, gyorsaságukkal, szervezőkészségükkel, döntésképességükkel, életrevalóságukkal.

AZ ÉRTÉKELÉS

A zárás és értékelés magában foglalja a projekt bemutatását, valamint a bemutatott produktumok értékelését. Az értékelés kritériumait előre közölni kell a tanulókkal. A végtermék is nagyon fontos nevelési eszköz a projektmunkában, a gyerekek itt léphetnek ki az iskola, az osztály belső nyilvánossága elé, megmutathatják munkájukat az iskola szűkebb vagy tágabb környezetének. Ilyenek például az erdei és a városi iskolai beszámolók.

A *produktum bemutatásával* kezdődik a projektmunka értékelő fázisa, ahol fontos az önértékelés, egymás munkájának pozitív szemléletű mérése, szükség esetén a produktum korrigálása. Jóval könnyebb, ha a szóbeli közös értékelésnek van gyakorlata, amit természetesen korábban már ki kellett alakítani.

A bírálat mértéke nem csupán az érdemjegy, bár a gyakorlatban aligha tudunk ettől teljesen eltekinteni, hanem a cél és az eredmény összevetése, a végtermék minősége. A tantárgyi előmenetelben lassan haladók értékei kiderülnek a jól szervezett projekt során, és ez megváltoztatja a gyerekek önértékelését, így segítve az örömteli tanulást. A különböző kulturális és anyagi háttérrel rendelkező gyerekek más és más tapasztalattal járulnak hozzá a közös projekthez, és így olyan ismereteket szereznek, amilyeneket semmilyen multikultúra- tankönyv nem tud jobban közvetíteni számukra.

A projekt közelebb hozza az iskolában nehezen megvalósítható esélyegyenlőség lehetőségét. Mindez bőséges lehetőséget kínál a szociális tanulásra. Természetesen minél konkrétabb és személyre szólóbb az értékelés, annál jobb. Másfelől biztos, hogy a projektben való részvétel a hagyományos módon nem osztályozható.

A projekt előnyei és hátrányai

A projektmódszernek jellemzője az a nagyfokú szabadság, amelyet a tanuló számára biztosít a célok kiválasztásától, a tervezéstől a feladat végrehajtásának módozatain keresztül egészen az elkészült produktum és tevékenység értékeléséig. A cél nem a tanulás, hanem valamilyen konkrét produktum, s a tanulás ehhez képest mindig eszközjellegű, mintegy melléktermékeként a produktum elérésére irányuló tevékenységnek. A projektmódszer nagyfokú tanulói önállóságot tesz lehetővé, módot ad az ismeretek integrálására, a kapcsolatok kialakítására, a demokratikus közélethez szükséges készségek elsajátítására.

A projekt viszonylag nehezen egyeztethető össze az iskola mechanikus időbeosztásával, a tanórák rendszerével, mert: interdiszciplináris jellegű és hagyományos osztályozással nehezen vagy egyáltalán nem értékelhető. Megvalósítása éppen ezért nehézségekbe ütközik, mivel igényli a tantervi keretek megbontását. Előnye, mivel mindenki érdeklődésének megfelelő tevékenységet végez, hogy az ismeretszerzést „örömteli tevékenységgé" változtatja.

Megvalósítása azonban nehézségekbe ütközik, mivel interdiszciplináris jellegű és hagyományos osztályozással nehezen vagy egyáltalán nem értékelhető. Sok esetben igényli a tantervi keretek megbontását, nehezíti az ismeretek elméleti rendszerének kialakítását, nehezen illeszthető a szokásos szervezeti formák és keretek közé, újfajta tanár-diák viszonyt feltételez. Mindezen erények és hátrányok alapján megállapíthatjuk, hogy a projektmódszer széles körű, gyakorlati alkalmazása az iskolai gyakorlatban nem várható, esetenkénti felhasználásáról azonban nem szabad lemondanunk.

A projektmódszert az jellemzi, hogy az ismeretekről az ismeretek megszerzésének folyamatára helyezi át a hangsúlyt. Jellegéből adódóan igen sok, előre nem tervezhető, intuitív elemet tartalmaz. Alkalmazása nagyfokú tanári rugalmasságot, figyelmet, ráérzést kíván.

Szerepjáték

A vezető szóbeli vagy írásbeli helyzetismertetése után a résztvevők önként vállalt szerepek megalkotásával és eljátszásával szimulálják a problémát, s egyfajta megoldásra jutnak. A plénum többi tagja, akik szerepjátékban nem vesznek részt, nézőként, hallgatóként figyelik az eseményeket. A játék eredményét a plénum megvitatja és értékeli. Gyakori megoldás, hogy az értékelés előtt a játékot szerepcserével megismétlik. Így a módszer különösen alkalmassá válik az empátiás és együttműködési készség fejlesztésére.

Múzeumi szerepjáték

Gergely István: „A múzeum egy fordított színház. A lényeg nem a színpadon, hanem a nézőtéren zajlik."

- korabeli öltözék
- korhű eszközök, tárgyak

Feladatlapok

- Használat szerinti típusok
  - vezető jellegű („minikatalógus", a kiállításon látható tárgyak rendszerét ismerteti)
  - kereső feladatlap
  - kreatív feladatlap (alkotómunkát vár el, rajz, esszé)
  - ráébresztő feladatlap

- Összeállítási technika
  - a terjedelmet meghatározza az anyag, a csoport életkora, végzettsége, műveltsége
  - többféle kérdés-és feladatfajta (totó, rövid válasz, hosszabb kifejtés, rajz, ábrák)

  A feladatlap összeállításának kétféle megközelítése:
  Szűkítő (tágabb ismeretanyag → részletek)
  Nyitó típus (részletek → általános kép)

Kérdések

- adatok: képcím, tárgy neve, kor, hely, technika
- elméleti kérdés, pl. életrajzi
- összehasonlító, pl. motívumkeresés
- kép megfigyelése

Adatszerző kérdések
Pl. Hány ivóedény van a vitrinben?

Adatrendező kérdések – összehasonlítás
Pl. Melyeken van növényi ábrázolás?

Megszerzett információktól eltávolító kérdések
Pl. Milyen fából készült poharakat ismersz?

Affektív kérdések
Pl. Miért lennél fafaragó? Hogyan éreznéd magad pásztorként?

A feladatlapok értékelése

- A feladatlapokat értékelhetjük a helyszínen csoportokban vagy később az iskolában.
- A feladatlap lehet egy későbbi tudáspróba része is.
- Formailag célszerű úgy elkészíteni, hogy emlék maradhasson a múzeumi látogatásról.
- A fejlécen szerepeljen a kiállítás címe, a múzeum neve, a használat időpontja.
- A nem feladatjellegű rövid információk legyenek elválasztva a feladatoktól.

Múzeumi foglalkozások

A múzeumi óra az élményszerző tanulás eszköze lehet, ahol a fiatal megfelelő motiváltságot kap és sikerélményhez jut. A múzeum így az élethosszig tartó tanulás folyamatos színtere lesz, ahová a diák családjával, barátaival rendszeresen visszatér.

A múzeumi órák formái lehetnek:
- az iskolai anyaghoz szorosan kötődő múzeumi óra
- komplex tematikus foglalkozások
- egy-egy kiállítás anyagának korcsoportos feldolgozása

A múzeumi órák előkészítése: a múzeum vagy iskola
- éves munkaterv programjai
- kapacitások felmérése, felelősök kijelölése
- a környék iskoláinak/múzeumainak feltérképezése
- személyes tájékoztató az együttműködésről
- személyes kapcsolatok, előzetes nyilatkozatok
- együttműködési megállapodás/szerződés
- az együttműködés megvalósítása (intézményvezetők aláírásai, szakmai tartalmak meghatározása stb.).

A múzeumpedagógiai foglalkozások több formája is eredményesen alkalmazható a múzeumi gyűjtemények megismertetése és tantervi tananyagokkal való összekapcsolása érdekében:

Múzeum az iskolában:
- előkészítő órák tartása az iskolában
- képzés, tájékoztatás nyújtása a pedagógusok részére
- módszertani segítségadás, javaslatok a programokhoz

Iskola a múzeumban:
- az iskola „élő" szertára lehet a múzeumi tárlatoknak
- a tanulók megismerik a múzeum gyűjteményeit
- a múzeum segít a látogatás előkészítésében és lebonyolításában
- biztosítja a tananyag és a kiállítások kapcsolódási pontjait
- közös programok, pályázatok valósíthatók meg

Folyamatos gondozás:
- megtervezett eseménysor lebonyolítása
- folyamatos együttműködés (aktív és passzív tanévszakaszok)
- közös munkaterv készítése a felelősök és a határidők megjelölésével
- biztosított információáramlás oda-vissza
- személyes kontaktus kialakítása és fenntartása

Lezárás, utómunkálatok:
- kölcsönös köszönetnyilvánítás
- összegző tapasztalatok levonása
- dokumentáció elkészítése (írásos; fotó, videó; statisztikák, pályázati elszámolás)

Múzeumpedagógus és az iskolai pedagógus feladatai

A múzeumpedagógus feladata, hogy ismerje:
- az iskolai oktatás alapvető céljait, feladatait (kulcskompetenciák);
- a kiemelt fejlesztési feladatokat (hon- és népismeret, európai azonosságtudat, egyetemes kultúra, környezettudatosságra nevelés, tanulás tanítása stb.);
- a tantervi tartalmakat, a műveltségi területeket, a tantárgyi programokat, melyekhez kapcsolódhat;
- különböző életkori szakaszokra jellemző pszichikus sajátosságokat, törvényszerűségeket;
- *a muzeológusokkal együttműködve tudja kidolgozni egy-egy gyűjtemény, kiállítás oktatási programjait.*

A múzeumpedagógus arra törekszik, hogy „csak" vezesse és irányítsa a tanulót (látogatót), de hagyja meg és ösztönözze az élményszerű, tapasztalaton alapuló, egyéni motiváltságot előtérbe állító ismeret- és élményszerzésre.

Az iskola és a pedagógus feladata:

- a pedagógusnak általános tájékozottsággal kell rendelkeznie a múzeumról (állandó és időszaki kiállítások, oktatási programok, felkészítő képzések, körülmények, feltételek)

Az iskola és a múzeum, a pedagógus és a múzeumpedagógus eredményes együttműködésének feltétele az időben történő felkészülés lehetősége!

Ehhez szükséges, hogy a múzeum már a tanév végén a pedagógusok rendelkezésére tudja bocsátani a következő tanév múzeumpedagógiai programjait!

Hallgatói feladatok

Az elméleti alapok fenti összefoglalását azért tartom fontosnak, mert gyakorlati feladataink ezekre épülnek. Mindegyik képzési formában a hallgatói projektmunka áll a középpontban kooperatív technikák alkalmazásával. A félév első felében megismerkednek az általános tudnivalókkal, a múzeumpedagógiai és a projektpedagógiai alapfogalmakkal, majd foglalkozásokkal egybekötött múzeumi hospitálások következnek Debrecen gyűjteményeiben (Tiszántúli Református Egyházkerület Gyűjteményei, Déri Múzeum és Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum, a MODEM tárlatai, valamint az Orvostörténeti Gyűjtemény a Klinikák területén). Óralátogatásaink alkalmával vagy a hallgatókkal dolgozik a múzeumpedagógus vagy iskolai csoporttal – mindkettő rendkívül sok tapasztalatot rejt magában. Ezután rövid óraelemzések következnek, s nyomon követjük, hogyan jelentek meg az elméletben tanultak a gyakorlati megvalósítás során.

A projekttéma vagy választás útján vagy ajánlás útján történik. Törekszünk arra, hogy mindenki a lakóhelyén található gyűjtemény(ek)ből keressen önálló hallgatói feldolgozásra alkalmas tárlatot, anyagot. A debreceni diákok azokat a múzeumi kiállításokat választják, ahol nem jártunk közösen, tehát nem dolgoztunk fel. Kb. egy-másfél hónapot kapnak a projekt megvalósítására a tanult ismeretek alapján, az állandó konzultációs lehetőség biztosításával. Ez azt jelenti, hogy a tanórákon haladunk az aktuális tananyaggal, járunk a foglalkozásokra, de minden alkalommal rátérünk a projekttel kapcsolatos kérdésekre, problémákra – hogyan sikerül az önálló feladatokat megoldani, a szakirodalmat és szemléltető anyagokat összegyűjteni. A félév utolsó egy-két foglalkozásán következik a projektbemutatás hallgatói csoportokban, 15-20 perces előadások tartásával. A csoportbeszámolót ppt-s vetítéssel, saját készítésű feladatlapokkal és szemléltető tablók készítésével egészítik ki, melyeket egy immár többéves hagyománnyal rendelkező projektkiállításon mutatunk be intézményünk hallgatóinak és oktatóinak. Az elmúlt évek projekttémái a következők voltak:

- a Munkácsy-trilógia
  1. Krisztus Pilátus előtt
  2. Golgota
  3. Ecce Homo

- Medgyessy Ferenc életműve
- Az abonyi tanyák üzenete a mának
- A karcagi szélmalom
- Hét toronyba zárva; A Kartuson kívül
- A Debreceni Református Kollégium iskolatörténeti kiállítása
- Szerelem a Tiszaháton
- A Rákócziak „dicső kora"
- „Szaloncukor"
- A gravitáció legyűrése

Kurzusainkról elmondható, hogy a hallgatók nagyon kedvelik a múzeumpedagógiai ismeretek projektmunkával történő feldolgozását. Szívesen végzik az önálló feladatokat, igényesen és nagy körültekintéssel készítik el a szemléltető anyagokat, és a gyűjtött szakirodalom alapján felkészült, széleskörű előadások formájában számolnak be témájukról. A tárgy értékelése az erre a projektre kapott érdemjeggyel történik a gyakorlati jegyet szerző félévekben. Kollokviumi követelmények esetén a múzeumpedagógia elméleti alapelveiből összeállított vizsgafeladatsort kell megoldaniuk egyénileg. Mindenképpen pozitív visszajelzés a döntő többségében jó és jeles eredmény a hallgatók körében.

Felhasznált irodalom

Csesznák É. (2009): Múzeum és iskola együttműködése. In: *Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projektmódszer a múzeumpedagógiában*. Oktatási segédanyag. Múzeumiskola 1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 18–20. www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu

Henczi L. (2009): *Felnőttoktató. A felnőttek tanításának-tanulásának elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 313–325.

Kraiciné Szokoly M. (2004): *Felnőttképzési módszertár*. ÚMK, Budapest. 105–115; 138–146.

Turbók A. B. (2009): A kompetencia alapú képzés és a múzeum – mint az egész életen át tartó tanulás alapja. In: *Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projektmódszer a múzeumpedagógiában*. Oktatási segédanyag. Múzeumiskola 1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 15–18. www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu

Vásárhelyi T. (2009a): A projektmódszer alkalmazása múzeumban. In: *Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projektmódszer a múzeumpedagógiában*. Oktatási segédanyag. Múzeumiskola 1. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 24–28. www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu

Vásárhelyi T. (2009b): Az egész életen át tartó tanulás, az iskola és a múzeumok. In: *Múzeum és iskola. Múzeumok a közoktatás szolgálatában*. Múzeumi iránytű 3. Kutatási jelentés. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 146–163. www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu

VÁSÁRHELYI T. (2009c): Iskola és múzeum kapcsolatáról és annak fejlesztéséről. In: *Múzeum és iskola. Múzeumok a közoktatás szolgálatában.* Múzeumi iránytű 3. Kutatási jelentés. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 180–194. www.mokk.muzeumokmindenkinek.hu

VÁSÁRHELYI T.–SINKÓ I. (2004): *Múzeum az iskolatáskában.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 83–140.

CSERJÉS KATALIN

MÚZEUMPEDAGÓGIAI GYAKORLATOK A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM MODERN MAGYAR IRODALMI TANSZÉKÉN

„Valamit, ami élő, organikus, ábrázolni képtelenség.
Tehát, hogy ennek ellenére kísértésbe esünk
e felől a dolog felől, úgy vélem, ez a művészet."
(Hajnóczy Péter)

Hét esztendővel ezelőtt, 2004-ben kezdődtek a szerző által hirdetett múzeumpedagógiai, helyesebben: kép-szöveg olvasási, tárlat-látogatói, művészettörténeti, interdiszciplináris és intermediális kurzusok, hosszú évek hasonló tárgyú kutatásai, mint előzmények után. Ezeknek az egyetemi szemináriumoknak jelentős hányada sok esztendő óta irodalom és képzőművészet határterületeit vallatja; másfelől e kurzusok középpontjukba mindinkább a közelmúlt és kortárs érdeklődést s tájékozódást helyezik, végül, nem utolsósorban: e kurzusok mind intenzívebben épülnek össze a múzeumi kiállítótérben végzett munkával.

E tevékenységet a Szegedi Tudományegyetemen a tanulmány szerzője maga kezdeményezte, és tudomása szerint e nemben egyedül is végzi, belső ösztönzéstől és kíváncsiságtól hajtva, hajdani grafikus múltjára, autodidakta és ELTE-konzultációs (Németh Lajos professzor úr) művészettörténeti tanulmányaira visszatekintve. Segítői és társai e szerteágazó és végtelen munkában: kiváló régebbi és mostani diákjai, kik fogékonyak minden kísérletre, minden újra. Mivel igen sok és sokféle kollégiumot hirdetett és hirdet a tanszéken, ezen felül két művészettörténeti önképzőkört is vezet (egyet lakóhelyén, Hódmezővásárhelyen – andragógiai tevékenység; egyet Szegeden, a REÖK Palotában – egyetemi kiegészítő munka), módjában áll nagyszámú közönséget megmozgatni tevékenysége céljaihoz. Ez megmenti a múzeumpedagógia egyik fő nehézségétől: az állandó közönségtoborzás kényszerűségétől.

Tevékenységét a szerző szoros meghatározásban nem nevezné kifejezetten múzeumpedagógiának; végeredményeit tekintve mégis e munkával rokon: emberek sokaságát csábítja különböző múzeumokba, hol vezetése alatt a legváltozatosabb közös tevékenységet, szellemi munkát folytatják, gondolati kalandot űznek mint aktív befogadók.